ՓՈՒԼԶ

Թիւ 657 ՇԱԲԱԹ 1871 ՓԵՏՐՎԱՐ 13

ԲԱՂԱՔԱՆԱՆ

Անհատական՝ վերջապէս խաղաղութեան գեղեցիկ ծիածանը կերևի քաղաքականութեան հորիզոնին վրայ՝ դար բաւական ժամանակէ հետէ բարկութեան խառնակու թեան մը թանձրամած ամպերը պատած էին, եւ պատերազմական ոչխարհաւերը փոթորիկներ երկու մեծ ազգաց երիկներու մէջ ապաժոյժ աղետից սեւասքանչներ կրանային։

Խաղաղութիւն կատեսակ Պիէնեոյէն դեռատած հեռագիր մը։ Զէնքերն կիմանին, եւ Գարգիա ու Գերմանիա հաշտութեան կներձենան մէկմէկու՝ իրաւախոհ բլլալով, որոց կարեւոր պարագաներն հարիւաւ հեռագիրն հետզհետէ պիտի բերէ մեզ այսօր կամ վաղը։

Բաղաքագիտաց ոչխարհը կշնորհաւորէ զԴաղղիա, իբր նորընծայ երեսփոխանական ժողովին համար, որոյ անդամոց մեծագոյն մասը խաղաղասէր ու ճշմարիտ հայրենասէր բլլալով յոյս կայ թէ կարող պիտի բլլայ Դաղղիոյ ներկայ վիրքերը բուժելու։ Դաղղիան իւր նախնի եւ աւելի բարձրութեան ու ազդեցութեան վերածելով։ բարւոք եւ անձնուէր կառավարութիւն մը հնմնելով։

Բայց՝ դժբաղդաբար։ նորանոր լուրեր գալեալ սեւ կէտեր նշմարել կուտան մեզ քաղաքականութեան հորիզոնին վրայ։ եւ երկիւղ կայ թէ՝ քիչ ժամանակէն վերստին վեր ի վայր ըլլայ աշխարհ։ եւ պատերազմական ուրիշ փոթորկի մը պատճառաւ՝ ներկայ ազգերից վրայ նորանոր եւ աւելի ծանր ազգաներ ալ աւելնան։ Կրաւի։ եւ հաւանական իսկ է թէ՝ Գերմանիա Ռուսիոյ հետ պատերազմի պիտի բռնուի։ որովհետեւ Ռուսք ընդ սիամբ կնային Գերմանիոյ տարապայման բարձրութեան վրայ։ որովհետեւ Գերմանիոյ քաղաքագիտաց դիտաւորութիւնն է Գերմանիոյ կապել ուրիշ վեհապետաց ձեռքը դանուած գերմանական մասունքն։ որպէս զի գերմանական միութեան մեծ գործը կատարեալ եղած բլլայ։— Երանի՝ թէ այս նոր տարաձայնութիւններն անհիմն ըլլային։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Գիտեն մեծարգոյ ընթերցողք թէ՝ ժամանակէ մը հետէ Ամասիոյ ու Մարզուանու մէջ եկեղեցական աւելորդ անօթոյ վաճառման խնդիր մը կար։ այսինքն՝ Եդեսեան գերապատիւ Տ. Յովհաննէս Սրբազանը վիճակայնոց ընդհանրութեան բաղձանաց համաձայն բաւական անօթներու ծախելու եւ կեղրոնական դպրոցի համար կալուած գնելու։ եղած էր։ իսկ մեկ քանի ապրանք ամենայն զգուշութեամբ գիտի ելնելով՝ գործադրութիւններ հանած էին։

Արդ՝ այս անդամ Ամասիոյէն յունիս։ 30 թուականի գրուած նամակի մը մեծաւորապէս թեամբ կիմանամք թէ՝ յիշեալ խնդիրը վերջացեր է յօգուտ եւ ի նպաստաւոր Ամասիոյ եւ Մարզուանու վիճակաց։

Ամասիոյ վեհանշուք կառավարիչն վերջապէս հաստատով թէ՝ Նորին Սրբութիւն թեան ձեռնարկութիւնը ազգին օգտակար ու տերութեան կամաց համաձայն է։ առաջինչ համարեր է մեկ քանի անձանց ընդդիմութիւնը։ եւ բացարձակ հրամանագրով Նորին գերապատուութեան յանձներ է երից եկեղեցեաց աւելորդ անօթները՝ ընդհանրութեան կամաց համաձայն հաղեցուցանելու եւ կեղրոնական դպրոցին ծառայեցուցանելու համար։ Ըստ այսմ՝ Եդեսեան Սրբազան հաղեցուցեր ու պահեր է եկեղեցւոյն երկաթ մնաւելին մէջ եւ հիմա արդիւնաւոր կալուածք կիմնարկուի ծախու առնելու։

Խաղաղութիւնը վերահաստատուեր է։ եւ ժողովուրդը գոհ ու ուրախ է։ Միապետութիւնը սկսեր է նուաճել եւ աղատութիւնը արիթնալ։

Նաեւ՝ վեհանշուք կառավարիչն կեդրոնական դպրոցին համար տերութեան գանձէն մեկուկէս լիրա ամսական յատկացուցանել տուեր է։ Բ. Դրնէն պէտք եղած հրամանագիրն հանել տալով։

Եդեսեան Սրբազանի դէմ ելնող եւ Պարիսպ-քարանի ու Բ. Դրան բողոքող դիտաւորայ մեծ մասը եկեր յարեր են Նորին Սրբազնութեան։

Խնդրոյն այս գոհացուցիչ վախճանը ծանուցանելէն յետոյ՝ անհրաժեշտ պարտ կհամարիմք մեզ։ ի դիմաց ընդհանուր ազգիս եւ բոլոր վիճակայնոց՝ խորին շնորհակալութիւն մատուցանել վեհանշուք կառավարչին։ որ բարեհաճեր է խաղաղասէր ազգաց օժանդակել առաջնորդ Սրբազանին ձեռնարկութեան յաջողութեան համար։ եւ միանգամայն՝ ի մեծ ապացոյց իւր ուսումնասիրութեան ու ազատամտութեան՝ կեդրոնական վարժարանին համար կայսերական կառավարութեան դանձէն ամսական յատկացուցանելու փոյթ տարեր է։— Նորին վեհութեան այս շնորհները յաւիտեան անմոռանալի պիտի մնան։

Պարտաւոր եմք խորին շնորհակալութիւն նուիրել նաեւ Եդեսեան Սրբազան Հօր՝ որ իւր հանրածանօթ ժողովրդասիրութեամբն եւ անմիտաս ու անձանձիր հաստատամտութեամբը ի գլուխ տարաւ այս մեծ գործն ի շինութիւն եւ ի լոյս վիճակին։

Հրապարակական շնորհակալութեան արժանի են միանգամայն ամեն անձինք որ ձեռնասու գտնուեցան Նորին Սրբազնութեան։

Ամասիոյցի՛ք եւ Մարզուանցի՛ք։ ճանչցէք Եդեսեանի յարգը եւ անոր ժողովրդական հոգատարութեան յարմարութիւնն որ առաջնորդաց շատ քիչերուն բաժին է դժբաղդաբար։ Արծաթ ու ոսկի ոչինչ են անոր համար։ փիրարտութիւն ու բանակալութիւն աւելի են անոր։ Օգնեցէ՛ք Եդեսեան Հօր։ որովհետեւ կդործէ մինչ որ շահաւոր է ձեզ։ Մի՛ խարուիք այն անձանց որ ոչխարի կերպարանքով կմտանեն ձեզ։ եւ ձեր ջնասանին ու կորսանամին յաղենալու եւ պատրելու նպատակ ունին։ . . .։

Կայսերական կառավարութիւնը ի խնդրոյ ազգային վարչութեան։ երրորդ կարգի Մէճիտիէ պատուանշան շնորհեր է Եպիսկոպոսաց դիտաւոր Միաբանեարին դերապատիւ Տ. Իսահակ Ս. Սրբեպիսկոպոսին։ Հապէշատան ըրած սամանագործեայ ուղեւորութեան փոխարինութիւն մ՚ըլլալու համար՝ որպէս մարդասիրական նպատակին հանրածանօթ է։

—Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայրը։ երիուշաբթի օրը Սագայեան մեծապատիւ Ալեկսան էֆէնտիի հետ ներքին դործոց պաշտօնական վեհամտիայլ Սայիտ էֆէնտիին գնայ ի շնորհաւորութիւն։ եւ մեծ պատուով ընդունուեցաւ։

—Նիկոմիդիայէն դրուածին նայելով։ վիճակայնոց մեծ մասին փափաքն է իրենց առաջնորդ ունենալ Վարժապետեան դերապատիւ Ներսէս Եպիսկոպոսը։ եւ միանգամայն կհաճին եղեր որ Նորին դերապատուութիւնը Պոլիս մնալով վարէ առաջնորդական պաշտօնը։

Մինչ կողմանէ ալ շատ հաւանական է որ Վարժապետեան սրբազանը Կիւրեղեայ կաթողիկոսութեան համար առաւելագոյն քուէ ստանայ։

—Պրուսայու առաջնորդ դերապատիւ Տ. Բարթողիմէոս Ս. Սրբեպիսկոպոսը վաղը Պալատու Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Պատարագ պիտի մատուցանէ ըստ բաղձանաց թաղեցւոց։ եւ Գաւաղանի մասնաւոր իշխանութիւն պիտի տայ իւր ձեռնասունները դերապատիւ Տ. Վրթանէս վարդապետին։

Բէօթահեայէն Պատրիարքարան հաբարեր մ՚եկած է։ որով իրենց Առաջնորդ կենդրոնն յիշեալ Վրթանէս վարդապետը։

—Քէօֆթահեայի հրաժարական առաջնորդ Յովսէփ եպիսկոպոսը Պալատաքարոզիչ որոշուեր, եւ Ս. Պատրիարք Հօր կողմանէ ալ այս որոշումն հաղորդուեր է անոր, որ Պրուսա կդանուի։

—Երեսփոխանական ժողովոյ եկեղեցական անդամներէն չորսը այլեւայլ պատճառաւ հրաժարած ըլլալով ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հօր կողմանէ ի պաշտօնէ հրաւէր կըլլայ մայրաքաղաքիս ամեն կարգի կղերական Հայոց, առաւիկայ երկուշաբթի օրը Գաւառ-դատի Պատրիարքարանը ժողով կազմելու եւ ուրիշներն ընտրելու համար։

Երեսփոխանական Ընդհանուր ժողովը երկիկ մեծագոյն մասամբ նիստ բրաւ։

Ասեանը բացուեցաւ ժամը 7ին, առաջնորդական ատենապետութեամբ Բուսինեան էֆէնտիի, որմէ հետու երեք ատենադպիրներն ալ բացակայ էին։

Ահաւասիկ արդիւնքը։

1.— Նախորդ նստին երրորդ ատենադպիր ընտրուած Սլթուն-Ցիւրբեան Աւաբել էֆէնտին դիւանական այս պաշտօնէն հրաժարած ըլլալով՝ մեծագոյն մասամբ ընդունուեցաւ հրաժարականը, որոշուելով որ ուրիշ մը ընտրուի։

Նոյնպէս ընդունուեցաւ Փանոսեան Կարապետ էֆէնտիին երեսփոխանութենէ հրաժարականը։

2.— Մեծագոյն մասամբ վաւերացաւ երեք նորընծայ երեսփոխանաց ընտրութիւնը, որք են՝

Նաղարեան Թորոս էֆէնտի
Միքայէլեան Սիմոն »
Թիւլեան Յարութիւն »

Ս. Պատրիարք Հօր կողմանէ ատենոյ յատկապէս հրաւիրագիր պիտի գրկուի առաջին անգամ։

3.— Հին պարտուց վճարման խընդրոյն վրայ, Քաղաքական Ժողովոյ եւ Տնտեսական խորհրդոյ տեղեկագրերը կարդացուելով, երկու ժամու չափ խորհրդակցութենէ յետոյ՝ որոշուեցաւ որ Ս. Նախագահին եւ Վարչութեան յանձնուի այս խնդրոյն կարգադրութիւնը այսինքն ազգային պարտուց վճարումն, ի՛նչ միջոցաւ որ արժան կդատի։

Այս որոշումը տրուելէն յետոյ, ատեանը դադրուեցաւ որոշեալ ժամանակն եկած ըլլալով։

Ազգային գործադիր Վարչութիւնը՝ որոյ վրայ վստահութիւն ունի Ընդհանուր ժողովը, այս անգամ իրեն եղած այս կարեւոր յանձնարարութիւնը ի դիւրութիւն տանելով, ազգին պատիւը արհամարհանքէ ազատած եւ հետեւաբար մեծ գործ մը կատարած պիտի ըլլայ։

Աւելորդ է ըսել թէ՝ ազգային ամեն անհատ պարտաւոր է իւր բաւականութեան չափ մասնակցիլ, օր յառաջ ազգիս վրայէն այս մեծ բեռը վերցուելու համար, որ շատ ժամանակէ հետէ մնացած ըլլալով բաղմադիմի վնասուց պատճառ կըլլայ։

. . . Խմբագիր

Արքազան Պատրիարքի գահակալութեան առաջին օրերուն մէջ երբ Սարգսեան Սէրգիսան էֆէնտին Գարու քէհեայի պաշտօնին անցաւ, ամեն անոնք՝ որ այս մարդուն ձեռնհասութիւնը փորձով կը ճանչնային, և գիտէին թէ ի՛նչ նուաստութեան ոգիի մէջ կը թաւալի ազգային այս կարեւոր պաշտօնը, անկեղծ գոհունակութիւն մը զգացին Վարչութեան այս ռեւորէնութեան վրայ։ Պաշտօնական անձերու կողմնակցութիւնը՝ որ շատ անգամ անհատական շահերը, տոհմային հանգամանքները կը պաշտպանէ առաւելի, քան հանճարը, քան արժանիքը, և շողջորդը ու ապէտ անանկը ազգին ոտակոմը բարձի ու պաշտօնի կը բարձրացնէ, երբեմն առանց անարժան մարդերու ձեռք թողած էր Գարու քէհեայի պաշտօնը, այսինքն "կարեւոր թաղերիններու դարձարութեան հոսը, Հայոց Պատրիարքին դիւրութեանց եւ խնդիրներուն թարգմանութիւնը, ազգին կենսական ու մասնաւոր շահուց պահպանութիւնը Բ. Դրան պաշտօնէից և դիւանեներուն առջեւ։ Գարու քէհեայի անուանով անհոգի ու անճարակ թղթատարներ դրուեր էին, որոնք արքունի դիւաններու դրան վարագոյրներուն եւրն անքնած ու թաղուն պաշտօնական դրերու ծրարը օրերով չպրկած բարեդէպ ժամու (էշրէֆ սաաթի) ինչպէս կըսեն ռամիօրէն, կոպատէին որ ներս սողան ու ազգին արդար մէկ խնդիրը մէկ առաջարկութիւնը դրը տէրութիւնը յօժարակամութիւնը տրանադիր է ընելու, հոն թոթվին անխոս ու անենչան, և դառնան տեղերնին էեղծիքով ու սուտով իրենց ապիկարութիւնը պարակելու, երբ անդին ամեն ճեռք Պատրիարքարանի երկնցած է, ամեն արցունք անոր սեմոյ վրայ կիյնայ ու մէկ ժամու կորուստը նոր նահատակներ կը չինէ։

Այս վիճակին մէջ Սարգսեան էֆէնտին եկաւ, պաշտօնէին կեղտոտ պաշտօնին վրայէն սրբեց, և Գարու քէհեայութեան պաշտօնը՝ զոր կատակաբան դրիչ մը իւր մէկ յօդուածին մէջ տեղ մը անենչան պաշտօն մը կը կարծէ և ուրիշ տեղ մ'ալ կարեւորութիւն տալով՝ վարդապետի դասն յանձնել կը մտախոհէ, իւր արժանի դրից հասուց։ Պաշտօնական բանակցութիւնները կանոնաւոր՝ ընթացք մը առին, թղթերները արագ դարձարութիւն մը սկսան ստանալ ինչպէս կը հաւատանք։ Նիւթական անկախ կացութեան տէր, տաճիկ գրականութեան հմուտ հաւատարիմ ու ազնիւ մարդ մը պէտք էր այս պաշտօնին դլուխը։ Սարգսեան էֆէնտին էր այս մարդը, որ մարտ 20 ի վարչական պատահարէն ետքը՝ Սահմանադրութեան դարձը փութացնելու համար ջղաւոր քաղաքականութեան մը դէմ մաքառեր էր, մերժելով խառնուն ժողովոյ անդամակցութեան պաշտօնը, և արհամարհելով այն սին նեղութիւնները, որք մեր ազգային դիւանագէտներուն յատուկ են ազգային պաշտօններու մէջ։

Ստուգիւ կը զարմանամ հիմա երբ կտեսնեմ որ այս անձը անուանարկելու և իւր հաւատարմութիւնը կասկածի ներքև ձգելու փորձեր կըլլան քանի մը հրապարակային թերթերու միջոցաւ, որոնք վերարի մը ներքև կը ծրագրուին յանուն անձնական կրից։

Օրագիր օրին մէկը Սարգսեան էֆէնտին կատարտանէր թէ մեծ եպարքոսի առջեւ Ս. Պատրիարքի խօսքերը ճշդիւ չէ թարգմաներ. ուրիշ օր մ'ալ Նարին Արքաքնութիւնը իւր միակ վկայ այս խնդրոյն մէջ ինքնագիր նամակաւ մը կը հերքէր օրագրին ամբաստանութիւնը և կըսէր, Սարգսեան էֆէնտին իմ խօսքերուս բուն իմաստը անփոփոխ թարգմանեց ու միայն անոնց կուսակիցներուն ու հայերէնի ոճն անթարգմանելի մնացին։ Հա վերջացաւ է խնդիրը, և ամբաստանութիւնը առակ նշանակի եղաւ՝ ճշմարտութեան առջեւ։ Սակայն արի տես որ օրագիր կայնողներ իր ամբաստանութեան վրայ. ինչո՞ւ, վասն զի, նոյն ինքն Ս. Պատրիարքը այս դատն գտաւ որպէս թէ ըներ է ի սկզբան Սարգսեան էֆէնտիի նեղանալու և ի վերջոյ մտցեր է. վասն զի, օրագիր իւր յօդուածին պատասխանը 30 օր ետքը ընդուներ է, վասն զի Սարգսեան էֆէնտին թարգմանելու կորցեր է այդ նամակը Ս. Պատրիարքի ձեռքէն։

Այս վաստակուն արժէքը շատ աղէկ կը կշռուի սա իրողութեան մէջ, զոր ստուգած եմ ապրիլին։

Սարգսեան էֆէնտին Օրագրին վաստահամիտութենէն անմիջապէս ետքը բողոք կը բառնայ առ Գաղաքական Ժողովը և ամբաստանութեան քննութիւնը կը պահանջէ։ Գաղաքական ժողովը այս բողոքանայ վրայ խնդրուած քննութիւնը կարգել կատարել և ըստ այնմ կարգադրել. բայց ըստ որում Ս. Պատրիարքը հիւանդութեան պատճառաւ բացակայ, քանի մը շաբաթ բնականաբար խնդիրը կերկարաձգի մինչեւ որ Նորին Արքաքնութիւնը կարգայ ժողովին նախագահելու։ Մինչդին բողոքը կը կրկնուի Սարգսեան էֆէնտիի կողմէ, Գաղաքական ժողովը իւր քննութեան որոշումն նախագահին կը հաղորդէ, հետեւապէս Ս. Պատրիարքը յատնեի անդ կը հերքէ Օրագրին ամբաստանութիւնը, և վրան կառնու զայն հրապարակաւ ևս ջրել ինքնագիր նամակաւ մը, զոր Օրագրին մէջ տեսի յետոյ։

Իրոյ այս վիճակին առջեւ Օրագիրը կամ կը կարծէ Սարգսեան էֆէնտին անուանարկելու յանձնել, անոր բողոքը՝ Թարգմանչաց, Արքասան Պատրիարքը՝ մասնաւոր անուանելով, և իւր յօդուածին ուշ պատասխան տալեն իրեն գինք մը ընելով, չարաշար կսխալի, և իւր ճշմարտախօսութեան դէմ կմեղանչէ։

Օրագրի յարգոյ խմբագրին անկողմնակալութիւնը, զոր կճանչնամ, իրաւունք կուտայ ինձ ըսելու թէ իւր այս հրատարակութիւնը ուրիշի մը սխալ տեղեկութեանց վրայ հիմնած է, և թէ ինք ազգին արժանաւոր մէկ պաշտօնեայն յանիրաւի վատահամաւելու որ և է դիտաւորմամբ չունի երբէք։

10 մարտ 1871

Ե. Գալիս

* * *

. . . Խմբագիր

Անցեալները Ձեր լրագրոյն մէջ ուրախութեամբ տեսայ կարսի Առաջնորդ դերապատիւ Տ. Գրիգորիս Ծ. վարդապետին ուսումնասիրական մէկ գործին հրատարակութիւնը։ Ահաւասիկ, այս անգամ ալ Նորին դերապատուութեան ուրիշ մէկ գործը կծանուցանեմ՝ քաղելով իմ ուղեւորութեանս օրագրութենէն, եւ յուսալով որ անշուշտ ձեղ եւ բոլոր մեծարգոյ ընթերցողաց գոհունակութեան պատճառ կըլլայ։

Կարսի գիւղերին մէջ, Անիէն մէկ ժամ հեռի, Համբաս անուն ազգային վանք մ'ունինք։ Գերապատիւ Գրիգորիս վարդապետս այս վանքին մէջ դպրոց մը շինել տուած է, անձամբ քար ու կիր կրելով։ Այս դպրոցին մէջ անդ լեզն տաղ լեզն թա-

վառական ազգասիրկ ազգայք ժողոված՝ զանոնք կրթելու եւ գաստիարակելու փոյթ կատնի։

Այս հաստատութիւնը կրնայ օրէ յօր զարգանալ եւ մեծամեծ ազգութիւններ յառաջ բերել, եթէ՝ պէտք եղած օգնութիւններն ըլլան։

Պատգիր էի, խնդրանքն օգնել և յառաջադիմութիւն այս ձեռնարկութեան բայց անձնական անգործութիւնը՝ զոր ժամանակէ մը հետէ դարձնելու դրդած եմ, արգելք կըլլայ իմ նպատակիս հասնելու։ Այսու ամենայնիւ մեռած չեմ դպրն, եւ պատեհութիւն ունեցած ատենս կջանամ գիրք՝ լրագիր եւ ուրիշ կարեւոր պիտոյք հայերէն թարգմանել անոր համար։

Ահա հնարհակորութեամբ կծանուցանեմ թէ մեռելոց Իւսկիւտար տան մը մէջ իսօք բարձրելով յիշեալ վանքին նորահաստատ վարժարանին եւ գերապատիւ առաջնորդին ուսումնասիրութեան վրայ, Փոխադրեան մեծապատիւ Յովհաննէս ոսման քահի մը կարեւոր գրեանք, եւ մեծապատիւ Պետրոս ապայ Զարպհանէլի մէկ տարեկան Փունջ բնծայելին ազգասէր ուսանողաց համար։

12 փետր. 1871

Կ. Պոլիս Ս. Իւթիւթմաղեան

Կարսի գերապատիւ Առաջնորդին վրայ յաճախ այսպիսի դէպքեր կրնեմք ճանապարհորդ ազգայնոց եւ վիճակայնոց կսպմանէ, որով արդարեւ հասարակաց յարգանաց ու հրապարակական շնորհակալութեան արժանի կըլլայ։ Ազգային տարրիարքարան ժամանակաւ կայսերական կառավարութենէն տարր համար պատասխան խնդրած է, բայց չեմք գիտեր թէ յետոյ ինչո՞ւ հետամուտ չեղաւ իւր խնդրոյն կատարման համար։ Եթէ անպիտան կղերականք անպատիժ կմնան, գոնէ պէտք չէ՞ որ այսպիսի գործունեայ ու ժողովրդասէր կղերականք մնասմբ իւրք վարձատրուին ու քաջալերուին որ թերեւս խթան մ՚ըլլայ անտարբերներուն։ . . .

. . . Խնդիրը

Ո՛ր գաւառի մէջ որ Առաջնորդական խնդիր կայ, հոն շատ անգամ կը տեսնուի որ քիչ մը սահի եւ ազդեցութեան տէր ազգայինք պարագլուխ եղած են խնդրոյն յուզման՝ ուղղակի կամ անուղղակի, գաղտնի կամ յայտնի։ Առանց շատը կյուզին կիսուին եւ կդրդռէն, երբ կտեսնեն որ առաջնորդ մը՝ օրինաւորութեան ու հաւասարութեան սկզբունքով վարուելով, իւր վիճակի ժողովրդեան իրաւանց պաշտպան կկանգնի, անոր խեղդուած ձայնը կը կենդանացունէ, անսիական սերնդեան սիրան ու միտքն կրթելու փոյթ կատնի, եւ տեղական կառավարութեան առջեւ յանուն ազգին մինչնորդութեան պարտուց մէջ ազդու ու պատուաւոր կերպիւ կշարժի։ Այս ամենը ծանր կուգան Մեծամեծք բառածներուն, վասն զի ուրիշ կորուստներէ զատ, շատ անդամ իրենց շահուն ազդեցութիւնն ալ կը ցամքին։

Չեմ կրնար ըսել թէ՝ բոլոր առաջնորդք յիշեալ երանելիս կվարուին եւ իրենց պարտաց կատարման մասին բարեմասնութիւնքն անմեղեն են։ Կան անպիտաններ ու անտարբերներ՝ որոց դէմ միշտ բողոքել պէտք է եւ դատնք հեռացուցանել գաւառներէն։ Յակայն՝ կան այնպիսի Առաջնորդներ ալ՝ որ իրենց պաշտօնն ու պարտաւորութիւնները բարւոք կկատարեն։ Եւ քաջալերութիւն ու դոհունակութիւն վայելելու իրաւունք կունենան։

Այս ընդհանուր տեսութիւնը կրնեմք իմ գրոյս նպատակ ունենալով Պրուսայու գերապատիւ Առաջնորդը։ որուն հասնելը տնանք մինչեւ իսկ կրպահանջին որ հրաժարի։ Իսկ շատերը կհաստատեն թէ Նորին գերապատուութիւնը գոհացուցիչ կերպիւ կկատարէ իւր պաշտօնն ու պարտաւորութիւնները։ գաւառական յառաջադիմութեան հոգ կատնի։ վիճակայնոց խնդրոյ կարգադրութեան համար կարելի եղած ամէն միջոց ի գործ կդնէ։ ազգային Սահմանադրութիւնը վիճակին մէջ կդործադրէ։ տեղական կառավարութեան տակ ազգին եւ իւր պատիւը կպահէ։ եւ ըստ որում Պրուսա կուսակալութեան կենդրոնատեղին է։ ուրիշ առաջնորդական վիճակայնոց խնդրոց համար ալ շատ անգամ իւր օգնութիւնը կնատուցանէ։

Իմ ընդունած տեղեկութիւններս ալ կպատասխանեն՝ ասոնց։ եւ հետեւաբար՝ Պրուսայու գերապատիւ Առաջնորդը շնորհակալութեան ու քաջալերութեան արժանի է։ եւ ո՛չ թէ հրապարակական նախատանաց ու արհամարհանաց։ որոց հետեւանքը կըլլայ վհատեցուցել զանի եւ չիջուցանել անոր աշխատութիւնը՝ որ հաղուագիւտ է։ Այսու ամենայնիւ, չեմ կրնար ըսել թէ՝ Պրուսայու Առաջնորդը։ իրրեւ մարդ։ երբեմն թերութեանց մէջ ալ չգտնուիր։ սակայն՝ արդարութիւն է։ զանոնք ուղտեր ձեւացունելով հրապարակ հանել։ եւ վարագուրել բոլոր բարեմասնութիւնները։ Եւ՝ իբրեւ որդի Հայաստանեայց՝ մեր կղերը Պապայ պէս անսխալ չեմ ճանչնար։

Արդ՝ Պրուսայու մեծամեծք պարտին համաձայնիլ իրենց Առաջնորդին հետ։ խրախուսել զանի եւ օժանդակել։ ոչ թէ՝ ինչպէս կըսուի։ ժողովուրդը դէմ դնելու եղնել։ Առաջնորդին յարդն ու վարկը նուազեցուցեալ։ եւ իրրեւ օտար ու տարբեր մարմին մը՝ միւսներուն քաղաքին մէջ ուրիշ դարոց բանալ։ եւ մինչեւ իսկ ուրիշ եկեղեցի մը հիմնարկելու խորհուրդ ծնանիլ։ որոնք խիստ մեծ անկարգութիւններ են եւ գլուխէ զատ արդիւնք չեն ունենար։ որովհետեւ՝ ե՛րբ տեսնուած է որ երկպառակութիւնն ու անմիաբանութիւնը բարիք ծնանի։ Դրդրոց բա՛ց։ որչափ կուզես։ բայց՝ ո՛չ թէ հակառակութեան ոգւով։ Պրուսա կայ ազգային դպրոց։ եթէ կվարափաքիս դասատարակութիւնը ընդհանրացունելու։ օգնէ անոր։ որ օգնութեան կարօտ է։ դու ասա՝ թե դպրոց բանալով անդին ուրիշ դպրոց մը դոյած կըլլաս։ որովհետեւ հակառակութեամբ անոր հաստատելոց ազգասիրութիւնս։ Ուստուստակրաց ի՞նկերութեան ուշադրութիւնը կհրաւիրեմ այս կէտին վրայ։ խնդրելով որ իւր մեկնքանի անդամոց կրկոյ խաղաղիկ չըլլալով լրջութեամբ դատե իրաց վիճակը եւ իւր գործի առաջադրութեան հանձնոյն չարժի։ Ձեռնտու գտնուի գերապատիւ Առաջնորդ ին եւ նորընտիր Թոդակեան մեծապատիւ խորհրդոյն՝ որոց ազգասիրական ջանից վրայ գովեստ կուտայ համբաւը։

Ի վերջոյ՝ Պրուսայի պատուարժան վիճակայնոց պարտ է գիտնալ որ միապետութեան գլուխը ջախջախելու եւ օրինաւորութիւնը դրկելու ժամանակն է։ որովհետեւ միայն յառաջի է ամէն բարիք ու յառաջադիմութիւն։

9 փետր. 1871

Կ. Պոլիս Վ-ոչ

ԻՍԱՐՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թուլչայէն եկած հեռագրի մը նայելով Դանուբի ստաւերն սկսեր են հալիլ՝ վերջին օրերս օդերուն մեղմութեան պատճառաւ։

—Պատերազմին սկիզբէն մինչեւ հիմա՝ 400 ի չափ գերմանական վիճառակն նաւեր բռնուեր են Պաղտիոյ պատերազմիկ նաւուց կողմանէ։ եւ 3000 ի չափ նաւեր ալ վախերնուն պահուըտելու ստիպուեր են։ Մայրաքաղաքս ալ կայեն այսպիսի վիճաստակոններ։ բայց գինուորական հրատարակութենէն անմիջապէս յետոյ ճանչայ եղան։

—Գերմանական զօրքը Փարիզ պիտի մտնեն առանց հանդիսի։ եւ քիչ օրէն յետոյ դարձեալ պիտի երթան՝ կըսեն Լանտոնէն քաշուած հեռագիր մը։

—Այս շարթու նոր հեռագրի մը զարմանօք խնայանք թէ՝ Սպանիոյ թագաւորութեան նախորդ տեղապահ Սերանո մարշալաքաը բռնուեր բանտարկուեր է։ Հետաքրքրութեամբ կսպասուի գիտնալ թէ ինչ է այս նշանաւոր մարդուն յանկարծ բանտարկուելուն պատճառը։

Ցոյանի է թէ այս անձը Իսպանիոյի անկման եւ սպանիացւոց ապատութեան հեղինակներուն պարագլուխներէն էր։ Արդեօք ապիրատութեան զոհ կերթայ այս երախտաւոր անձը՝ թէ՝ դատաբարութեան արժանի մեծ յանցանքի մը մէջ գտնուած է։

—Մայրաքաղաքիս սպանիական դեսպանը տեսութեան գնայ Բ. Դուռը Ա. ի փաշային։ Ֆուամիլ փաշային։ եւ դինուորական պաշտօնատուն՝ դինուորական դործոց պաշտօնէին։ Մեծ պատուով ընդունեցան դինքը։

—Կայսերական կառավարութեան կոչմանէ Վիեննա ապաստուած Մինթրանէօգլներուն մէկ մասն ալ այս օրերս Մայրաքաղաքս հասաւ։

—Փարիզի անձնատուութենէն յետոյ, Փարիզ մնող մէկը անդգիական լրագրի մը հեռաւոր տեղեկութիւնները հաղորդեր է փարիզացւոց վիճակին վրայ։

«Փարիզ մեծ դերեզմանատուն մը դարձած է. ամէն մարդ թէեւ անձամբ՝ վաստակաւոր է, եւ օրատոմ՝ վշտաբեկ է, բայց բաւական գոհ եղած են՝ գերմանացւոց Փարիզի չմտնելոյ բերդերը մնալով, մայրաքաղաքը չմանելնուն վրայ։

«Աւժամանակեայ կառավարութիւնը իւր նախնի կարեւորութիւնը կորսընցուցած է. ժողովուրդը հասարակայ անդորրութեան պահպանութեան մասնաժողով մը կհամարի զայն. աչքէ ինկած են Կամբէթթա եւ Թրոշիւ՝ որոնք յաւաղ հանրութեան մեծ յարգանքը կվայելէին։

«Զօրքը՝ զինաթափ, եւ ձեռն ի ծոց, վարդայները ցայն ու արձակ կպտրտին, եւ ուրիշ խաղաղութեան քան պատերազմի փափաքող կերեւան. բայց հրամանատարք երբեք գոհ չեն անձնատուութեան պայմաններէն։

«Ցիւրբո զօրապետը զինուորական թենէ հրաժարեր է։

«23000 հոգի Փարիզէն դուրս ելեր են, ինքզինքին գաւառաց կոչմանէ երեսփոխան ընտրել տալու պատճառաւ։

«Խանութներուն շատը տակաւին դոց է. ուսելիքի վերաբերեալ խանութները ակռայի գալէրիք ու փոր կշտացուցիչ բաներ դեռ չեն տեսնուիր. քանի մը խանութներու մէջ դարձեալ ձիու միս կծախուի, բայց հացավաճառի խանութները բոլորովին դոց են։

«Մեծ պանդոկը՝ որ հաղարէն աւելի սենեակ ունի, մեծ հիւանդանոց մը դարձած է. հիւանդանոցի յատկացեալ դրօշակներն այնչափ շատ են, որ կարծես թէ մայրաքաղաքին գրեթէ կէսը հիւանդարանի վերածուած է։

«Յունվ. 19ին, Փարիզի մէկ քանի կողմերը հայց եւ ուրիշ ուտեստ բաժնուած չըլլալով՝ սոսկ չունեցողներն առնօթի մնացեր են։ Զարմանալի է որ պաշարման օրերուն մէջ երբեք ոճրագործութեան դէպք չէ պատահեր։ Պուլվարներէն զատ, բոլոր տեղերուն ծառերը կտրեր վառեր են։»

—Օգոստափառ Սուլթանը առաջին կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան ընծայեց մայրաքաղաքիս սպանիական դեսպանին, եւ նոյն պատուանշանին ուրիշ աստիճաններէն դեսպանատան միւս պաշտօնատարաց։

—Իտալիոյ կառավարութիւնը Թունուսի Լուրերը նաւատորմիղ մը ղրկելու պատրաստուած է եղեր՝ յիշեալ երկրին խշմանութեան հետ ունեցած խնդրոյն պատճառաւ, բայց ետ կեցեր է կայսերական կառավարութեան միջնորդութեամբն, որով կարելի է խաղաղութեամբ վախճան տալ խնդրոյն։ Եւրոպական մեծ տէրութիւնները կմեղադրեն Իտալիան, չափազանց խստութեամբ վարուելուն համար։

—Լուր եկաւ թէ Դերմանիոյ Կիսոմ կայսրը ծանր հիւանդ է, բայց աստուդաւեցաւ։

—Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8 ին առենները Լարիրնէ-դափուլ կոչմէ հրդեհ պատահելով՝ երեք փոքր առներ այրեցին յետոյ, առաջքն առնուեցաւ։

—Նիկոտէի մէջ տասիկ կին մը դաւակ մը ծներ է, որոյ գլուխը խոշոր ձրմերուկի ձեւով, աչքերը՝ շատ մեծ, եւ միւս անդամները երկու տարեկան տղեկի մը անդամոց չափ է եղեր։ Գանի տարիքը առնէ, մարմնոյն կազմուածը չմեծնար, բայց գլուխը աւելի կխոշորնայ. կուտէ ու կիմէ սակայն միշտ պտուկած է եղեր, չկրնալով գլուխը վերցուցնել։

—Շիրքեթի– Խայրիյէ ընկերութեան կողմանէ Լանտան ապսպրուած երկու նոր շոգենաւներ, մօտերս մայրաքաղաքը կհասնին։

—Կայսերական կառավարութիւնը հրաման ըներ է Փարիզի օտարներուն դեսպան ձեմիլ փաշային, որ ի պրուսիոնէ ճանչնայ Գաղղիոյ նորակազմ կառավարութիւնը։

—Սպանիայի նոր երեսփոխանները ընտրելու կպատրաստուին։

—Կըսուի թէ՝ հասարակային չինուածոյ պաշտօնեայ Ցաւրէթ փաշան յանձներ է, Հռոմէական ապդայնոյ մէջ տեղի ունեցած անհամաձայնութեան վերջ տալ. բայց չկրցանք իմանալ թէ ի՛նչ կերպով համաձայնած են։

—Նոր վիճակագրութենէ մը կիմացուի թէ՝ աշխարհի բոլոր բնակչաց թիւը հետեւեալն է։

Եւրոպա	299200000
Ասիա	390000000
Աֆրիկէ	60000000
Ամերիկա	39000000
Ովկիանիա	20300000
	808500000

ԱԶԳ

Գանի մը շաբաթ յառաջ ծանուցինք թէ Զմիւռնիոյ մէջ ապդային նոր Հանդէս մը պիտի հրատարակուի, խմբագրապետութեամբ Մամուրեան մեծապատիւ Մատթէոս էֆէնտիի՝ որոյ սրտի ու մտաց բարեմասնութիւնները բազմաձեւ են, ապդային պատրիարքարանի մէջ դիւանապետութեան պաշտօնով երկար ժամանակ դանուելուն պատճառաւ։

Արդ՝ ուրախութեամբ խնայանք որ մեծապատիւ Մամուրեան սկսեր է հրատարակել, եւ առաջին թերթն ալ մայրաքաղաքս եկեր է։

Այս հրատարակութիւնն իւր հետ ունենալով իւր դովեստն, մենք՝ դարձեալ շնորհաւորելէն յետոյ՝ կանցնիմք պէտք եղած ծանօթութիւնները տալու։

Արեւելեան Մամուլ անուանով պիտի հրատարակուի ամիսն անդամ մը, 48 երեսէ բաղկացեալ։ Գինն է Զմիւռնիոյ համար՝ տարեկան 4, եւ օտար երկիրներու համար տարեկան 5 մէճիտ։ Բաժանորդագրութիւնը կհրաւիրուի առ Սրմենակ Կոստանդեան, Նաղարէթ Գ. Շահպազ, Աչքը էֆէնտի խան՝ թ. 1։

Բովանդակութիւնը պիտի ըլլայ քաղաքական, պատմական, ցնոռական, իմաստասիրական, եւ ուրիշ դիտելիք։

Կայսերական թղթատարութեան անօրինութիւնը ուղելով որ դաւառաց մէջ մայրաքաղաքիս լրագրաց բաժանորդ եղողները ժամանակին ընդունին իրենց թերթերը, որոշեր է որ թղթատարութեան դաւառական պաշտօնատանց կոչմանէ վատերայեալ մէկմէկ տոմս տրուի բաժանորդաց՝ մէջը իրենց անունն ու մականունը նշանակուած ըլլալով, եւ տոմսը անձամբ կամ փոխանորդաբար ներկայացուցողին յանձնուելու պարտը։ Այս որոշումն չրջաբերական մը հաղորդուած է ամէն տեղ, բան ոչնմ՝ դրծադրելու համար։ Հետեւաբար մեր դաւառական բաժանորդք ալ այսուհետեւ անկրնաց պիտի ընդունին իրենց թերթերը, հետեւելով այս նոր կարգադրութեան։

ԿԱՑԹԱՆ
ԲՐԴԱԿՈՐԾԱՆ
Աշխատասիրութիւն
Ա. Վ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Հարիւր տասն երեսէ բաղկացեալ գրքոյկ մ՚է երկու մասի բաժնուած։ Առաջին մասին մէջ կը հերքէ՝ եւ կիսրծանէ զօրաւոր փաստերով Պապին դլխաւորութիւնը եւ աստուածայեալ անսխալութիւնը, բուն իսկ Պապերուն եւ Լատին աստուածաբաններուն վկայութեամբը։ Կը պատմէ նաեւ քանի մը անուանի Պապերուն վարքը եւ գործքը, Հռոմայ աթոռոյն հարստատ որդւոց Բարսղիոս կարդինալին, Բաքինատին, եւ Այլադիոսին Եկեղեցական պատմութիւններէն քաղուած ճշդիւր թարգմանութեամբ։ Երկրորդ մասին մէջ կը բացատրէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ուղղափառ հաւատքը, եւ պաշտելի ծէսերուն։ եւ արտաքոյ թիւններուն Աստուածաբանից հնութիւնը՝ Լատին աստուածաբանից վկայութեամբ։

Կը ծախսի հեղինակին եւ ամէն գրաբաշխաստաց քով։ Գին 5 դրուշ։

ՊԱՏՄԱՆԳ ՓՈՒՆՋԻ

1.— Միայն շաբաթ օրերը կհրատարակուի։

2.— Տարեկան բաժանորդագինն է միայն երկու արծաթ մէճիտ՝ կանխիկ վճարելի թէ՝ մայրաքաղաքիս եւ թէ արտաքսանաց եւ թէ՝ դաւառաց համար։

3.— Տեղական ու դաւառական թղթատարութեան ծախքը խմբագրութիւնը պիտի վճարէ։

4.— Հատը 40 փարայ է, եւ կգտնուի ամէն Հայ դրավաճառաց խանութները եւ ձեռքէ ծախողներու քով։

5.— Ծանուցման տողը 40 փարայ է մէկ անդամի համար։ Աւելի ատան կըլլայ աւելի անդամներու համար։

6.— Խմբագրութեան վերաբերեալ որ և է գիր ուղղելի առ Տնօրէն–Տէր Հ. Ս. Սլատճաճեան, Կ. Պոլիս Զագմաղ Հրաբ–Հօդուչու Գեանգիւլիւ խան վերի յարկ թիւ 24։

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ
Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՒՄՊԻԼԼԻ ԽԱՆ ՎԵՐԻ
ՅԱՐԿ ԹԻՒ 24